

JAPON KALKINMASI VE PİYASA ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SONU JAPANESE DEVELOPMENT AND THE END OF MARKET FREEDOM

Doç.Dr.Zekai ÖZDEMİR*

ABSTRACT

It is impossible to see the market structure of Western economies in Japanese economy. Because in Western markets there is a domination of individuals and freedom of individual while in Japanese market there is domination of individuals, groups and associations. Forming into groups of the actors of market in Japan, comes from the traditional structure or the "ethics of obedience" in individuals "Ethics of obedience" in Japan, is an phenomenon which protects and secures the adaption process in market. In markets, the obstruction of individualism and orientation of commitment to society is the result of the fact that teachings of Japanese religions are inversion of the teachings of Western religions. In this respect the capitalism in East, too originated from religion but the capitalism is group-centered rather than being individual-centered. As in the West individualism controlled by group is different from protestant concept of individual in the West. The passive of the active attitudes of Japanese people are reconciled with collectivist capitalist behavior rather individualist bourgeois behaviour.

ÖZET

Japon ekonomisinde batı ekonomilerinde olan piyasa yapısını görmek mümkün değildir. Çünkü batı piyasalarında birey ve bireyin özgürlüğü hakim iken, Japon piyasalarında, birey, grup ve kurumlar hakimdir. Japonya'da piyasa aktörlerinin kümeleşmesi geleneksel yapısından veya bireylerde ki "itaat etiğinden" kaynaklanır. Japonya'da İtaat etiği piyasalarda uyum sürecini koruyan ve kollayan bir olgudur.

* İ.Ü. İktisat Fakültesi, Öğretim Üyesi

Piyasalarda, bireyselliğin engellenmesi ve topluluğa bağlılığın yönlendirmesi Japon dinlerinin, batı dinlerinin tam tersine öğretisinin olmasının sonucudur. Bu anlamda doğuda da kapitalizm din kaynaklı olmuştur fakat kapitalizm batıda ki gibi birey merkezli olmamış grup merkezli olmuştur.

Grup kontrollü bireysellik, batıdaki protestan birey anlayışından farklıdır. Japon insanının pasif ve aktif tutumları, bireyci burjuva davranışından çok, toplumcu kapitalist davranışla bağdaşmaktadır.

1-GİRİŞ

Ekonomik kalkınma içsel ve dışsal faktörlerin eş-anlı değişimiyle gerçekleşir. Dünya tarihinde bir grup ülke bu iki faktörün olumlu etkisini eş-anlı başardıkları için ekonomik gelişmelerini tamamlamışlardır. Diğer ülkeler ise, bu faktörlerin olumlu etkisini eş-anlı başaramadıkları için az gelişmiş veya geri kalmış ülkeler olarak kalmışlardır. İngiltere, dışsal (deniz aşırı sömürge veya emperyalist) faktörlerin etkisi ile gelişmesini 19.yüzyılda tamamlarken diğer ülkeler içsel faktörlerin etkisi ile gelişmiş olması bu duruma açık bir örnektir. Japonya'da ise durum farklı olmuştur. Japonya hem içsel (moral değerlerin) hem de dışsal etkiler birlikte (eş-anlı) ekonomik gelişmeye olumlu etkiler yapmışlardır. Japonya, gelişmesini bir asır gibi bir gecikme ile gerçekleştirmiş olmasına rağmen, diğer ülkelerden farklı bir gelişme yolu çizmesiyle dikkatleri üzerine çeken bir ülke olmuştur. Bir başka ifade ile, Avrupa ülkelerinin gelişmeye başladığı yüzyılda moral sermayesi bakımından onlardan oldukça zengin olmasına rağmen maddi sermayesi bakımından "sıfır" sermayesi olması, Japonya'nın kalkınmasını bir asırlık bir gecikme ile fakat "mucizevi" bir şekilde gerçekleştirmesine neden olmuştur.

Japonya kalkınmasını genel ve kapsamlı olarak Japon toplumunun kesin ve tam bir iradesine, Avrupa teknolojisinin taklit etmeyi eklemeyi başarması ile gerçekleştirmiştir. Bu anlamda Japonya'nın mucizevi kalkınmasının temelinde, büyük ölçüde geleneksel yapının üzerine taklit teknolojisinin entegre olması veya uyum göstermesinde aranmalıdır. Bu uyumun oluşması, kalkınmada etkin rol oynayan öncü "elitin" Japon toplumunun kendi içerisinde çıkarılmış olmasının doğal bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Özellikle Meiji döneminde kurulmuş olan kurumları yöneten "bürokratların" yönetim anlayışı, bu uyuma en fazla katkıyı sağladıkları söylenebilir. Bu farklı politik sürecin gerçek ve asıl nedeni, sömürgeleşmiş Asya toplumunun yaşadığı sömürgeleşme sürecinden ebedi olarak kurtulmasında Japonya'nın öncü olmasını sağlamak gelmektedir. Bu maksatla Japonya, askeri güce politik güç kadar

önem vermiş ve kalkınmasında etkin rol oynayan bütün değerleri (maddi ve manevi üretim faktörleri) bir askeri gelenek olan “Samuray kültürü” çepeçevre sararak, korumuştur. Modern iktisadi faaliyetleri, geleneksel kurumlarla birleştirmeyi Avrupa dışında ilk ve tek başaran ülke konumunda olan Japonya, batılaşmadan da kalkınılabileceğinin mesajını vermektedir.

2-JAPON KALKINMASININ UNSURLARI

Japon kalkınması, askeri güce verdiği önemle “politik”, manevi değerlere verdiği önemle, “sosyal” motiflidir. Bu gün politik veya askeri güç, para ve sermaye piyasasının güçlüğüyle aynı anlama gelirken, sosyal güç, kültür, bilim, ahlak, din ve v.s gibi manevi güçler anlamına gelmektedir. Bu anlamda Japon ekonomisi, teknolojisi, para ve sermaye hareketleri ile kapitalist, ancak sosyal kurumların ekonomi üzerinde ki kontrolü ile feodal bir ekonomi modeli konumundadır. Batı kapitalizmi sermaye kurumlarını geliştirirken, sosyal kurumlarını zayıflatmış olmasına rağmen Japonya’nın, zayıflatmamış, tam aksine zenginleştirerek kalkınmış olması dikkate değer bir olgudur. Yani Japon toplumu , Veblen’in dediği gibi, “teknolojisi modern fakat sosyal kontrol kurumları feodal bir ulustur.” İşçinin “serf ve samuray kültürünün, girişimcinin “aristokrat kültürü” ile birleşimi sonucunda gelişen bir kapitalist modelle kalkınan Japonya, homojenlik, ailecilik, paternalizm ve refah korporasyonu ile karakterize edilen “destekçi” bir kapitalist modeli ile, Batı ve USA kapitalizminde hakim olan desteksiz bireyci kapitalizmden ayrılır.Japon kalkınmasında önemli bir yere sahip olan işletmelerin harcında var olan geleneksel değerler, işletmelerin uluslar arası rekabette başarılarının temellini de oluşturmuştur.

Japon kalkınmasının temelinde var olan kapitalist dinamikler batı kalkınmasının temelinde var olan dinamiklerden oldukça farklıdır. Öncelikle Japon kapitalizmi Marx’ın dialektiğinden çok Weber’in manevi kültür ve bürokrasi terimleri ile açıklanmalıdır. Özellikle Japon devletinin son derece bürokratik karakterli bir devlet olduğu düşünülürse, bu olgu daha iyi anlaşılır.

Japonya’da ki bürokratik devlet, bir taraftan askeri geleneklere bağlılığı diğer taraftan da, taklit teknolojisi ile yakından bağlantılı olduğu bilinmektedir. Bunlara ilave olarak Japon devlet geleneğinde yer alan “irrasyonel” değerlerde katılınca, bürokratik devletin “kültür-asker-taklit” üçlüsünün bir sonucu olarak geliştiği görülür. Bu üç unsurdan, irrasyonel değer, bürokratik devlet geleneği içerisinde nispi ağırlığı daha fazladır. Japonya’da ilk bürokratikleşme hareketi, “Tokugawa Şagonluğu” döneminde (16.yüzyılda) topraktan savaşçı Samurayların koparılması ile başlamıştır. Samurayların maaşlı bürokratlara dönüştürülmesi ile başlayan bürokratik devlet, Samuray geleneğinin kurumsallaşmış hali olarak Japon siyasi tarihinde yer almıştır.

Samuraylar, sahip oldukları servetleri, yaşam tarzları ve ideolojileri bakımından birbirinden farklı tabakalara ayrılmıştır. Üst Samuray tabakası olarak isimlendirilen Samuraylar ve onların oğulları, politik öneme haiz devletin üst yönetiminde görevler atanıyordu. Yönetim ait işleri ise, aşağı Samuray tabakasına mensup Samuraylar tarafından yerine getiriliyordu. Bürokratik devleti, bu aşağı tabakayı Samurayları oluşturan ve Satsuma ve Choshumu Samurayları olarak isimlendirilen Samuraylar tarafından kurulmuştur. Aşağı tabaka Samurayları Japon devrimini gerçekleştiren tabakadır. Özellikle, hakim şogunluğu, ne tüccar ne de köylü sınıfı yıkamamış fakat milliyetçilik, sosyal asabiyet ve politik sadakatleri ile aşağı tabaka Samurayları bunu başarmışlardır. Bu nedenle o yıllarda Japon devleti Sat-Chu oligarşisi diye isimlendirilmiştir. Oligarşik özelliklerinden dolayı Japon devletinde sınıf çatışması ve kapitalist sömürüden ziyade devlet içi çekişmeler ve Meiji döneminde kurulan finans ve haberleşme kurumlarının oluşumu sonucunda, modern Japon devletin temeli atılmıştır. Modern Japon devletin maliyesi ve bürokrasisine hakim olan Zabitsu'lar, devleti, kriz ve savaş dönemlerinde finans etmesiyle, önemli ve özel haklar elde ederek devleti yönetimini tam anlamıyla ele geçirmelerine neden olmuştur. Bununla beraber, Zabitsu'lar, kıt olan sermaye kaynaklarını önemli endüstrilere aktarılmasını sağlamış ve Japon ekonomisi işler hale getirmişlerdir. Zabitsu'lar, özellikle bankalar ve temel finans kuruluşları Japonya'nın ulusal amacının aracı haline getirmeyi başararak, devletin yönetmene hakim olmuşlardır. Savaş sonrasında Japon ekonomisinde görülen değişimin arkasında da Meiji döneminden miras kalmış olan etkin kurum ve kuruluşlardaki bu Zabitsu bürokratları vardır. Zabitasu'lar, savaş sonrasında kurulan Uluslar arası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı'nda yeniden örgütlenerek, batı ile rekabet eden bir devlet kurmuşlardır. Kısacası, Meiji Restarasyonu ile ekonomik ve politik bağımsızlığına kavuşmuş modern bürokratik Japon devleti dinamik bir devlet olarak, dünya siyasi, ekonomik ve politik tarihinde yer almıştır.

3-JAPON DEVRİMİNİN DİNAMİKLERİ

Japonya'da ki sosyal değişimin dinamikleri Almanya hariç tutulursa batıdaki değişimden oldukça farklıdır. Bilindiği gibi, bugün ki Japonya'nın oluşumunda Tokugawa ve Meiji dönemlerinde ki değişimler ağırlıktadır. Özellikle Tokugawa ile başlayan değişimler modern Japonya'nın askeri, siyasi ve ekonomik temellerini oluşturmuştur. Meiji dönemi ise, Tokugawa döneminde yapılmış olan değişimlerin eksik taraflarını modernize eden bir restorasyon niteliğindedir.

Tokugawa Dönemi;

Tokugawa dönemi her ne kadar değişim rüzgarlarının esmeye başladığı bir dönem olsa dahi, aslında Tokugawa Şogunları “muhafazakar” eğilimlidirler. Tokugawa Şogunları, politik yönetimi ele geçirdikten sonra Japonya’da yaptıkları en önemli iş, sosyal hareketliliği durağan hale getirmek olmuştur. 250 yıl süren yönetimlerinde sosyal ve politik sistemin en küçük insan davranışını dahi planlamış ve kurallarını belirlemişlerdir. Bireyler, aileler kısaca toplumun özgüveni Şogunların belirlediği ilkeler doğrultusunda erimiş ve hatta kayıp olmuştur. Bu anlamda Tokugawa Şogunları değişimin dinamik öncüleri olmuşlar fakat, en katı diktatörlerden daha diktacı bir değişimi gerçekleştirmişlerdir. Bu dönemin mensupları, geleneksel Japon toplumunda erdem kabul edilen bütün değerlerin korunduğu ve uygulamaya geçirildiği bir dönem olması dolayısıyla, muhafazakar devrimciler olarak adlandırılabilir. Bireylerin ahlaki bağımsızlığının ve inisiyatifinin olmadığı bu dönemde evlerin kapılarına kilit vurmaları da yasaklanarak, Tokugawa Şogunlarının denetimlerine açık tutulmuştur. Toplum üzerindeki Şogunların politik ve siyasi denetimi Japon insanın bilgi ve zekalarını körelterek yaratıcı özelliklerini yok etmiştir. Böylece toplumu ilgilendiren, ekonomik, siyasi ve sosyal bütün kararları en iyi bilenler ve Japon toplumunun değişim öncüleri olarak kendilerini kabul ettirmişlerdir.

Samurayların bu dönemde en iyi eğitilmiş bireyler olarak ön plana çıkmaları ile beraber, paraya itibar etmemeleri, görgü kurallarına azami derecede dikkat etmeleri, sıkıntılara katlanmanın erdem olduğuna inanmaları toplumun bütün katmanlarında onlara karşı aşırı saygıyı geliştirmiştir. Hatta Japon toplumunda var olan, bireysel ve ailevi saygınlığın temeli bu dönemin Samuray geleneğinin doğal ve tarihsel bir sonucu olduğu söylenebilir. Samuraylarda ki sade yaşam biçimleri Konfüçyüanizmin ilkeleri ile birleşmesiyle onları ticaretten uzaklaştırmış ve kazanç getirici faaliyetleri küçük görmelerine neden olmuştur. Bu sosyal yapı Samurayları ahlaki yönden zenginleştirirken, ekonomik yönden fakirleştirmiştir. Buna karşılık, toplumsal katmanın en aşağısında bulunan tüccar sınıf, maddi anlamda zenginleşmişlerdir. Tüccarlar o dönemde sahtekar, güvenilmez ve kısır asalak bir sınıf olarak değerlendirilerek, yönetici Samuraylar tarafından dışlanmışlardır. Zaman içerisinde tüccarlar bu aşağılanmışlığı atabilmek için, yönetici Samuraylara nispi olarak yaklaştırmışlar ve onlara maddi yardım yapmaya başlamışlardır. Bu yaklaşım ilerleyen zamanlarda kan bağı olmayan akrabalığa dönüşmüştür. Yani, tüccar sınıf oğullarının Samuray olmaları için, Şogunlara evlatlık vermişlerdir.

Tüccar sınıfı çocuklarını Samuray Şogunlarına evlatlık vermesi, Japonya’da bir “hareketin” başlayacağını işaretidir. Çünkü, aşağı tabakada kalmayı kabullenmek

psiko-sosyolojik açıdan imkansızdır. Bu ve buna benzer tüccar-samuray yakınlaşması Japonya'da ki devrimin Almanya'daki devrime benzer bir biçimde gelişmesine neden olmuştur. Bilindiği gibi Almanya'da devrim, Junker-burjuva işbirliği sonucunda gerçekleşmiştir. Yani, "ticari tarım" yapmayan fakat merkezde oturan toprak soyluları, elde ettikleri rantları tüketerek yaşamışlardır. Bu yaşam biçimi hem Almanya'da hem de Japonya'da ticareti geliştirerek, sanayi burjuvasını doğururken, tarımsal rantın zayıflamasına neden olmuştur. Böylece sanayileşme başlamıştır. Bunun sonucunda hem rantlarını hem de politik statülerini kayıp etmeyi hazmedemeyen toprak sahipleri ile, ticari burjuvazi birleşerek Japon restorasyon hareketini başlatmışlardır. Bir başka ifade ile, "toprak eliti" ile henüz kendi sınıflarının bilincine varamayan burjuvazinin beraberliği Şogunların diktatörlüğüne son vermişlerdir.

Meiji Restorasyonu;

Aristokrat fakat yoksul Samuraylarla sermayedar tüccarlar arasındaki bu yakınlaşma sonucunda "Meiji Restorasyonunu" gerçekleştirmiştir. Bu anlamda Meiji restorasyonunda etkin veya öncü elit aşağı Samuray'lar olduğunu söylemek yanlış değildir.

Samurayların restorasyoncu olmalarının arka planında, Tokugawa Şogunlarından aldıkları terbiye veya Samuray öğretisi vardır. Bir başka ifade ile, Samuraylar, Tokugawa Şogunluğunun baskıcı rejiminin ruhlarında meydana getirdiği özgürlük özlemiyle, Samuray eğitiminin verdiği disiplin ve itaatı birleştirerek gerçekçi ve pragmatik kimseler olmuşlardır. Bu psiko-sosyolojik yapıları onların feodaliteyi yıkmalarına yetmiş olmasına rağmen, bir taraftan eğitimlerinin diğer taraftan da sermayelerinin yetersizliği piyasa riski almaya yetmemiştir.

İktidara gelen Samuraylar, tıpkı Türkiye'nin ilk kurulduğu dönemlerde ki gibi, devlet eliyle sanayileşmeyi benimsemişler ve özel sermayenin yetersiz olduğu sektörleri devlet yatırım yaparak kâr elde edilmeye başlayana kadar kendi yönetmiş daha sonra ise, küçük bir bedelle özelleştirmişlerdir. (Görüldüğü gibi, özelleştirme hareketinin ilk yeri Japonya olmuştur.) Böylece Japonya'da devlet eliyle doğan yeni bir girişimci sınıf ortaya çıkmıştır. Bir başka yaklaşımla, restorasyon bürokratlarının devlet eliyle sanayileşme uygulaması, gerek Şogun feodalleri ve gerekse aşağı Samuraylar karışımından yeni bir girişimci sınıfın doğmasına neden olmuştur.

Bir taraftan geleneksel endüstri diğer taraftan devletçe kurulan büyük ölçekli endüstriler Japon aristokratlarından oluşan bir piyasa kültürünü geliştirmiştir. Hatta, aristokrat sınıfın ruh ve zihniyetine uygun endüstriler veya piyasa kurumları devlet tarafından kurulduğu söylenebilir. Savaş geleneğini piyasaya taşıyarak ekonomik-

seküleriziyi gerçekleştiren bu yeni girişimci Samuraylar, Japon kalkınmasının öncüleri olmuştur. Samurayların bilgi ve erdemleri, bir taraftan ticari geleneğin yeniden oluştururken diğer taraftan da yeni bit Samuray “tipolojisi” üretmiştir. Bu yeni Samuraylar “piyasa Samurayları” olarak değerlendirilmelidir. Piyasa kültürü de bu Samuraylar tarafından konmuş ve geliştirilmiştir. Bu kültürle doğan piyasa Samurayların en önemlilerinin başında devletten fazla fazla yardım alarak gelişen, Mitsubishi, Zaitbatsu aile şirketleri gelir. Böylece kast sistemindeki sosyal hiyerarşi girişimci-devlet dayanışmasına dönüşerek, Japon kalkınmasının temelinde rol oynamıştır.

İkinci Dünya Savaşından sonra Japonya’yı işgal eden Amerika, batılı bir kapitalist modeli kurmak için “militan milliyetçilikle hareket eden Zabitsu”ları ortadan kaldırmak için anti-monopol yasalar çıkarmışlardır. Bu yasalarla, ekonomik kuruluşların başındaki bürokratları ve işletme sahiplerinin servetlerini parçalamak ve yeniden servet edinebilme yollarını kapatmaya çalışılmıştır. Anti-monopolist yasalar 1953 yılında yumuşatılmış ve Japonya savaş öncesi ekonomi politikğine geri dönerek “Keiratsu” denilen piyasa Networks’leri veya piyasa ağları ortaya çıkmıştır.

4-KEİRATSU’LAR; PİYASA AĞI veya Piyasa Networks’ü

Geleneksel iktisat, kapitalist sistemin, piyasaların, görünmez ellerin sardığı sosyal ağlar kümesi tarafından sarması gereğini önermektedir. Piyasaların, ticari dernekler, odalar, birlikler, politik ve siyasal bağlar ve birim ve birimler arasında ki yarı da olsa ekonomik ilişkiler tarafından derinlik kazanan organizasyonlardır. Bir başka ifade ile, kurum ve kuruluşlar, tıpkı vücudu saran kılcal damar gibi piyasayı sarmışlardır. Bu kurumlar, ekonomik aktörlerin piyasanın ekonomik değişimini organize etmede yaptıkları etki kadar etkilidirler. Dolayısıyla serbest piyasa ekonomileri, sadece ekonomik aktörler tarafından değil, onların yanında “görünmeyen sosyal piyasa kurumları” tarafından oluşan organizasyonlarla gelişir. Piyasa işlemleri ağının en yoğun olduğu ekonomi Japon ekonomisidir. Japon ekonomisinde piyasa ağlarının ismi Keiratsu’lardır. Keiratsu’lar Japon ekonomisinde piyasa işlemlerinin kültürel ve sosyal ilişkilerini organize eden ve piyasaya derinlik kazandıran organizasyonlardır. Keiratsu’lar, Tokugawa ve Meiji dönemlerinin geleneksel değerlerinin veya moral değerlerinin, çağın teknolojisi ile birleştirerek geliştiren, koruyan ve kollayan piyasanın “can ağıdır.” (Networks’dür)

Japonya’da piyasa ağlarının ortaya çıkmasında ki en önemli etkeni, hukuki sözleşmelere güvenin azlığıdır. Bir başka ifade ile, hukuki organizasyonlara Japonya’da güvenilmemesinin sonucunda piyasayı düzenleyen şebekelerin çoğalmasına neden olmuştur. Japonya’da şirket kontrolünün sınırlı olması da hukuki ve kültürel engellerin

varlığının sonucudur. Yani, Anti-Tröst düzenlemeler genellikle gevşektir. Hatta, devlet, şirketler arasındaki işbirlikçi ilişkilerin ve rekabetin sınırsız olmasına teşvik etmektedir. Bunların doğal sonucu olarak ta, Keiratsu gibi piyasayı düzenleyen birimler, bir endüstride veya sektördeki işletmeler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesinde kendi rollerini haklı ve kendilerini tek yetkili organ olarak görmektedirler. Bu sistem, büyük şirketler etrafında merkezileşmiş Japonya'ya özgü özel bir piyasa sistemidir.

"Keiratsu'lar Japon endüstrisinin özelliğindeki ikili sisteme uygun olarak geliştirilmişlerdir. Birincisi; üçü savaş öncesi Zaitbatsu'ların devamı niteliğinde ki, "Mitsui, Mitsubishi ve Sumitomo, üçü de savaş sonrası kurulmuş bulunan Sanwa, Dai-ichi Kangyo ve Fuji Banks'dan meydana gelen ve Japon ekonomisinde toplam şirket varlıklarının %15 ile % 50'sine sahip olan 'altı büyükler' arasındaki karşılıklı yakınlaşma, destekleşme ve savunma gibi simetrik ve yatay ilişkiler kümesidir. İkinci ise, küçük firmalar; büyük-altı ile bağımsız firmalar arasındaki asimetric değişim ve dikey denetim ilişkileridir. İkinci durumda dikey ilişkinin altında kalanlar, özellikle de küçük firmalara (kogaisha ya da kanren gaisha) büyük firmalara bağlı olup, 'boşta kalan' işçileri kabul ederek ya da sözleşmelerden vazgeçerek 'ebeveyn' firmayı piyasanın dalgalanmalarından korumakta tampon görevi görmektedir".

Japonya'da devlet-iş-alemi-örgütler arasında yaygın olan ilişkiler, danışma organları ve eğitim bağları, büyük iş çevrelerini ve devlet kuşatan homojen bir elit tabakası oluşturmaktadır.

Japonya'nın hızlı değişim ve gelişim sürecinde bu organizasyonların birbiri ile olan ilişkilerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu Keiratsu gibi şebekeler Japon ekonomisinin ulusal ve uluslar arası rekabet gücü endeksini yükselmesinde önemli rol oynamışlardır. Keiratsu'lar kendine üye olan firmaların başarısızlık riskini minimum olmasını sağlarken, üretim maliyetinin düşürülmesi konusunda alternatif stratejiler geliştirir ve uzun dönemli yüksek büyümeyi sağlayacak politikaları önerirler. Böylece piyasalar veya sektörler arasında Japon ekonomisinin büyümesine yönelik konsensus sağlamış olur.

5-PIYASADA BİREYSEL ÖZGÜRLÜK

Japon ekonomisi Keiratsu'lar ağı ile örülmüştür. Keiratsu'ların bu halleri ile "oligopolistik" piyasaların özelliklerini taşımaktadırlar. Bu anlamda, Japon ekonomisi piyasa ilişkilerini düzenleyen ağlar sayesinde, hiç gelişmiş ülkede olmayacak oranda oligopolistik sermaye birikimini rasyonelize etmeyi başaran bir ekonomidir. Özellikle madencilik ve üretim sektörünün %90'ından fazlası oligopolistik piyasa gibi hareket etmektedirler. Japon ekonomisindeki oligopolistik bu yapı daha çok, geleneksel Japon Kast sisteminin Restarasyon sonrası dönüşümünün piyasalaşması sonucunda ortaya

çıkılmıştır. Bu nedenle, Japon ekonomisinin yönetimi, birey merkezli olmayıp, iş çevrelerinin yönettiği “şirket kapitalizmi” şeklindedir. Bir başka ifade ile, Japonya’da kapitalizm vardır fakat, birey merkezli değil şirket merkezlidir. Yani, Japonya’da, batı tipi bir kapitalizm olmayıp, Keiratsu’ların yönettiği Japonya’ya mahsus özel bir kapitalist ekonomi modeli vardır.

Daha açık bir şekilde ifade edilirse, Japonya’da iş-çevreleri ve daha sonrada iş çevrelerin oluşturduğu “Ekonomik Organizasyon Fedarasyonu” gibi örgütler ekonominin mevcut yapısını belirledikten sonra, hükümete programlar sunarak, genel kalkınma plan ve programlarının uyum içerisinde oluşmasını sağlarlar. Ayrıca, bu örgütler doğabilecek veya doğan krizlere karşı her türlü politik ve ekonomik önlemleri hükümete önerirler. Kısacası, Japonya’ ekonomisinde piyasalar (iş alemi) ile devlet iç içe girmiş ve ortak hedefleri birlikte kararlaştırmaktadırlar. Japonya ekonomisini bireyselleşmemiş fakat kurumsallaşmış piyasalar yönlendirir.

Japon kapitalizminin bir diğer ayırt edici özelliği de batı kapitalizmin de bireyin piyasaya hakim olmamasıdır. Piyasaları bireyler oluşturur ama bireyler karar vermezler, tam aksine bireyler yerine Keiratsu’lar verir. Yani birey kendi özel dünyasını, çevresiyle, toplumla ve devletle olan ilişkilerinde daima Japon toplumunun has olan hiyerarşi ile düzenler. Bu anlamda Japonya piyasalarında özgür birey yoktur. Piyasalarda özgür birey olmaması, piyasa yönlendiricilerine olan güven duygusunun yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bireysel zenginlik hiyerarşinin yapısı ile doğal olarak gerçekleşmiş ise meşru sayılan Japonya’da, mevcut eğitim sistemi de bu anlamda gerek hiyerarşiyi gerekse piyasaların yapısını belirlemede etkindir. Çünkü, her çocuk hangi okula giderse bağlı olacağı gerek hiyerarşik sistemi ve gerekse piyasadaki konumu belirlemiş olacaktır. Ayrıca, hiyerarşi dışında zenginleşen bireyler, Japonya’da santrançta vezir yapılan piyon konumunda değerlendirilir. Yani, hak etmediği halde zenginleşen birey Japon toplumunda hakir görülür.

Uluslar arası piyasalarda Japon firmalarının rekabet gücü endekslerinin yüksek olmasının arkasında bir taraftan Keiratsu’lar, diğer taraftan da bireyselleşmemiş piyasalarda ki bu hiyerarşik yapı vardır.

Japon piyasalarının bir diğer ayırt edici vasfı; kamu ve özel sektör ayrımının net olmamasıdır. Özellikle Restarasyon döneminin uzantısı olan bürokratlar ekonomide de girişimci sınıfla bütünleştiklerinden kamu ve özel sektör ayrımını yapmak oldukça zordur. Devletin finansal desteği altında izlenen düşük kar marjlı büyüme piyasaları yönlendiren en önemli politikadır. Bunların doğal sonucu olarak Japon piyasalarında piyasa güçlerinin hakim olduğu ve ekonomiyi yönlendirdiği bir kapitalist model yoktur.

Japon piyasalarının bir diğer ayırt edici vasfı; Japon toplumu için kendi malları en üst seviyededir, hatta kendi tüketim mallarının fiyatları yüksek, ithal mallarının fiyatları da düşük olsa, kendi mallarını tercih etmeleri kendileri için bir piyasa onurudur. Japon piyasalarında ki bu durum Rostow deyimi ile tam bir “reaksiyoner milliyetçilik” tir.

Japon piyasalarının bir diğer ayırt edici vasfı; itaat etiğine dayanan uyum veya konsessüs olgusudur. Bu olgu, Japon insanın uzlaşmacı tavrının, ahenkli ve hoşgörülü oluşunun, olgunluğunun ve ılımlılığının, yatıştırıcılığının, barışa önem vermesinin, esenlik, uygunluk, yumuşaklık, düzen ve birliktelik gibi erdemlik içeren yaşam anlayışlarının piyasaya yansımalarının sonucudur. Japon piyasaları, bireyselliğin özel yönlerini kırarak, Japon toplumu ile bireyi bütünleştiren bir organizasyon olarak Japon ekonomisinin dünyada “tekleştirmiştir”. Japonya’ da piyasa aktörlerini, alışkanlıkları ya da normatif kurallar yönlendirir.

Japon insanı protestan ahlakının bireysel sekülerize olmuş halinden daha çok, cemaat (grup) kültürünün ekonomik sekularizasyonu ile piyasada davranış sergiler. Bu yapıları nedeniyle Japon insanında, kişisel davranış yoktur toplumsal davranış vardır. Öğretilerinin temelinde de cemaat kültürü veya grup asabiyetinin olması, kurumsal (şirket veya grup) kapitalizmi doğurmuştur. Özellikle bu durum batı kapitalizminin temelinde olan bireyselleşen protestan ahlakının psikolojik olguları olmaması sonucudur Şayet, Japon inanç sistemleri (Konfüçyüs, Zen Budizm ve Şintoizm) protestan ahlakının rasyonelleştirdiği bir birey tipolojisi üretmiş olsa idi, bugün Japonya’da da batı tipi bir kapitalist modeli ile karşı karşıya kalınırdı. Halbuki, inanç öğretisi, grup mensubiyeti ile var olan bireysellik bilinci verdiği için, protestan ahlakının bireyde oluşturduğu değerlerin ötesinde ve üstünde toplumsal piyasa değerlerinin üretilmesine neden olmuşlardır. Bu konumu ile Japon piyasası, ticaret toplumundan daha çok sosyal piyasa toplumunun özelliklerini taşımaktadır.

SONUÇ

Japonya’da kuralların otonom olarak belirlenmesi sonucu, sosyal ve ekonomik ilişkileri de “bireysel davranış ve düşüncesinin dışlanmasına” ve Japon’ların insanın piyasada erimesine yol açmıştır. Kurallar öylesine toplumun değerlerine sinmiştir ki, pozitif ve ya negatif nasıl olursa olsun bireylerin benzer biçimde davranmalarına neden olmuştur. Buda bireyi toplumsallaştırmıştır veya bireyin piyasadaki özgürlüğünün sonu olmuştur.

Japonlar “makoto” (samimiyet, içtenlik) kavramını piyasaya taşımış ve bireysel beklentilerini toplumsal beklenti haline çevirerek, kalkınmasını gerçekleştirmiştir. Piyasa ahlakının belirleyicisi olan makoto ideali, piyasa aktörlerinin bireysel düşünce ve duygularını gizlemelerine ve irade güçlerinin toplumsal kalkınmaya yönlendirilmesini

sağlar. Özellikle Keiratsu bilinci bu duyguyu üretim sürecine yansıtarak, farklı bir kapitalist oluşumu veya kooperasyon kapitalizmin gelişimini gerçekleştirmiştir. Japon bireyinin, rasyonelliği, bu anlamda pragmatik analize dönüşmüştür. Bu yapısı ile Japon bireyi, batıda ki rasyonel kapitalist bireyinden ayrılır. Bireyselliğin olmadığı Japon piyasalarında rekabet olgusunun mensubiyet şuuru ile, gruplara taşınmıştır. Hatta, bireysel yarışmalarda Japon bireylerinin tek başlarına başarısız olmasının nedeni olarak grup rekabetinin olması gösterilmektedir. Grup merkezli rekabet olgusu, Japon piyasalarının bir diğer ayırt edici vasfı olarak değerlendirilmelidir. Grup merkezli rekabet olgusunun bir sinerji yarattığına inanan Japonların, uluslar arası rekabet enerjisinin kaynağını da burada aranmalıdır.

Batı teknolojisini taklit ederek, sanayileşmesini tamamlayan Japonya, Konfüçyüs ve Zen Budizm'de taklit ederek Şintoizm inanç sistemi veya öğretisini geliştirmişlerdir. Japon piyasalarında bireyin, bireyselleşmemesinin arkasında da bu üç öğretinin kuralları vardır. Özellikle Şintoizm, Tanrıların Yolu'nu arayan grup üyelerine görevlerini en iyi yapma şuuru vermiş ve geliştirmiştir. Şintoizm inancı sadece Japon toplumuna sadece işi iyi yapmayı değil aynı zamanda sermayenin toplumsal etkinliğinin de yükselmesinin manevi esaslarını öğretmiştir. Dini öğretinin kural ve ilkelerinin toplumsallığı, Japon kapitalizmini, batı kapitalizmden ayırt eden en önemli vasfıdır. Bu ayırt edici özelliğin yanında Konfüçyüs öğretisinin otoriteye saygı, kendini sınırlama gibi değerlerle de batı protestanlığın özgür birey veya piyasa kapitalizmden, Japon kapitalizmi farklılaşmasına neden olur.

Yararlanılan kaynaklar

- Orhan Türkdoğan , Türkiye'nin Kalkınma Yolu, Ankara, 1973
- Richard Florida and Kenney Martin, "Transplanted organizations;The Transfer of Japanese Industrial Organization to the U.S." the American Sociological Rewiew, Volume;56, Number 3, June 1991
- Enver Alper Güvel Tarihsel Açıdan Politika, Toplum ve Ekonomi Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Nobel Kitapevi, Adana, 1999
- James Fulcher, "The Bureaucratization of the State and the Rise of Japon" The British Journal of Sociology, Volume;39, Number 2
- Paul Kenndy Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşü, T.İş Bankası Yay., Ankara, 1990
- Ahmet Yücekök, "Determinizm ve Modernleşme." A.Ü.S.B.F.Dergisi, Cilt:XXIV, Sayı:2, 1969
- Ruth Benedict, Krizantem ve Kılıç, T.İş Bankası Kültür Yayınları, No:64, Ankara
- Karl Van Wolfaren, Japon Gücünün Sırrı. T.İş. Bank. Yay., No:308 Ankara
- Servet Mutlu, Japonya'da Endüstrisi'nin Yapısı, İşletmelerin Ölçeği, Verimlilik ve Ücretler. MPM Yay., Ankara, 1989
- R. James Lincoln, L. Michael and Takahashi Peggy, "Keiratsu Networks in Japon; A Dyad Analysis of Intercorporate Ties."The American sociological Rewiew, Voşume;57, Number;5, October 1992 pp.562. Zik., Enver Alper Güvel Tarihsel Açıdan Politika, Toplum ve Ekonomi Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Nobel Kitapevi, Adana, 1999, s.61
- James Fulcher, "The Bureacratization of the State and the Rise of Japon". The British Journal of Sociology, Volume;39, Number 2
- J.M. Albertini, Ekonomik Sistemler- Uygulamada Kapitalizm ve Sosyalizm, İstanbul, 1983
- Beşir Atalay Sanayileşme ve Geleneksel Yapı;Japon Modeli. Ankara, 1984
- N.Robert Bellah, Japonya'da Din ve Modernleşme'.İktisat ve İş Dünyası, (Çev. Mustafa Özel) Şubat, 1993
- Çetin Canan "Japon Mucizesinin Öbür Yüzü" Mar. Üni.İ.İ.B.F Dergisi, Cilt, sayı11, 1984
- Cem Kozlu, Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, İş Bank.Yayn., Ankara, 1995
- Numan Kurtuluş, Sanayi Ötesi Dönüşüm, İstanbul, 1996
- Mustafa Özel, "Samuray, Bürokrat, Mütteşebbis ve Aydın", Dergah Dergisi, Sayı;15, mayıs, 1991